

NECROPOLA DE INCINERAȚIE, APARTINÎND CULTURII WIETENBERG—SIGHIȘOARA, DE LA BISTRIȚA

I. H. CRIȘAN

LUCRĂRILE care au dus la dezvelirea cimitirului de incinerație au fost efectuate în luna noiembrie a anului 1958 și completate apoi în toamna anului 1962. Materialele descoperite cu ocazia ambelor campanii de săpături se păstrează în Muzeul din Bistrița¹. Asupra acestor descoperiri s-a publicat pînă acum doar un scurt raport preliminar².

Cimitirul de incinerație de la Bistrița a fost sesizat întîmplător, cu ocazia arăturilor din toamna anului 1958, de ing. Skibniewski Wladislav. Acesta, sub o lespede de gresie de care s-a agățat fierul plugului, a găsit un vas de lut ce conținea cenușă și oase umane arse. Descoperirea a fost anunțată imediat Muzeului din Bistrița, care a solicitat sprijinul Institutului de istorie și arheologie al Academiei Republicii Socialiste România din Cluj, care ne-a delegat cu conducerea lucrărilor și astfel la foarte scurt timp după descoperire, s-a efectuat o săpătură de salvare ce a avut ca rezultat dezvelirea cimitirului ce ne preocupă.

Descrierea săpăturilor. Necropola este situată la nord de orașul Bistrița, pe versantul de est al dealului numit «Cetate» («Burg»).

Coasta de est al dealului «Cetate», care coboară pînă în «Valea Rusului» pe unde trece drumul spre Dumitra, este alcătuită din terase naturale de diferite dimensiuni — unele măsurînd cîteva hectare — care sînt plantate cu pomi fructiferi sau se folosesc pentru agricultură.

Descoperirea primei urne s-a făcut pe prima terasă mai mare de sub punctul trigonometric stabil care se află amplasat aproximativ la mijlocul crestei dealului. Ea este situată chiar la marginea de sud a pădurii care acoperă vîrfurile și versantul de nord-est al dealului. Terasa ce ne interesează are o suprafață de circa 2 ha și în 1958 cea mai mare parte a ei era cultivată cu grâu. La extremitatea de est, terasa se termină printr-o ușoară ridicătură de formă ovală, pe care s-a făcut descoperirea primei urne. De la această ridicătură începe panta domoală ce coboară la terasa inferioară.

La început am deschis o casetă (A) de 6/6 m (fig. 1 și 2) avînd ca centru locul unde se făcuse descoperirea întîmplătoare și cuprinzînd întreaga suprafață a micului promontoriu de care vorbeam. Imediat sub arătură, la 20—30 cm adîncime, s-a dat peste un strat de

¹ Din colectiv au făcut parte: I. H. Crișan, responsabil, Șt. Dănilă, directorul Muzeului din Bistrița, și Eugenia Dan, de la același muzeu.

² I. H. Crișan și Șt. Dănilă, în *Material*, VII, 1961,

p. 145—151. Asupra săpăturilor din 1962 Șt. Dănilă a ținut o comunicare, *Nei săpături arheologice la Bistrița*, la prima sesiune științifică a muzeelor din 1964.

pământ nisipos de culoare galbenă, cu mult pietriș. În acest strat, la o adâncime de aproximativ 35 cm, am găsit fragmente din fundul a două vase de lut aparținând epocii bronzului, împreună cu oase umane incinerate, cenușă și cărbuni, răspândite în jurul fragmentelor ceramice.

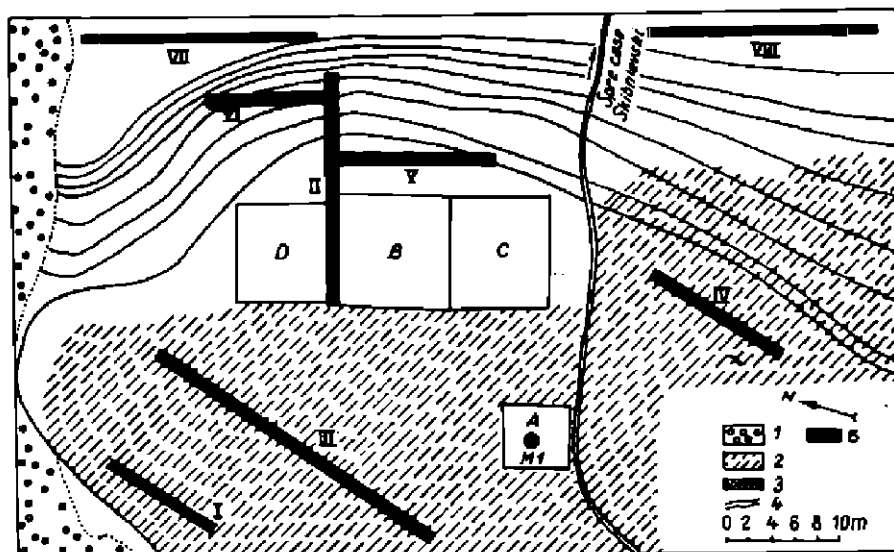

Fig. 1. — Planul general al săpăturilor. 1, pădure; 2, teren arat; 3, secțiuni 1958; 4, drum de țară; 5, secțiuni 1962.

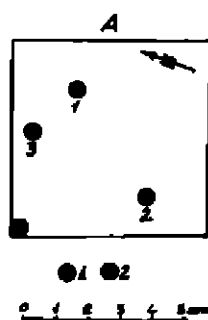

Fig. 2. — Planul secțiunii A. 1, morminte din epoca bronzului; 2, ceramică feudală.

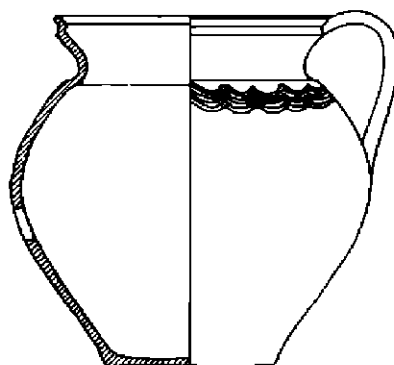

Fig. 3. — Vas feudal (sec. XIV–XV) descoperit în suprafața A.

În colțul de vest al secțiunii, împreună cu cenușă și cărbuni, dar fără oase, am descoperit fragmente dintr-un vas cenușiu, lucrat la roată din pastă relativ bună, aparținând epocii feudale (fig. 3). Este vorba de o oală cu o toartă, cu buza ușor profilată și ornamentată cu o bandă de linii ondulate, realizată prin incizare cu un « pieptene ». Ornamentul este plasat pe linia care separă gîtul de corpul vasului. *Dimensiuni:* \bar{h} = 0,21 m; d. g. = 0,164 m; d. f. = 0,105 m; g.r. = 0,005 m. Pe baza analogiilor în ceea ce privește

forma și detaliile tehnice de confecționare, înclinăm să datăm vasul feudal de la Bistrița în secolele XIV—XV³.

Descoperirea fundurilor de urne din epoca bronzului dovedește că mormintele au fost așezate foarte aproape de suprafața actuală a solului și că ele au fost scoase sau, în cel mai

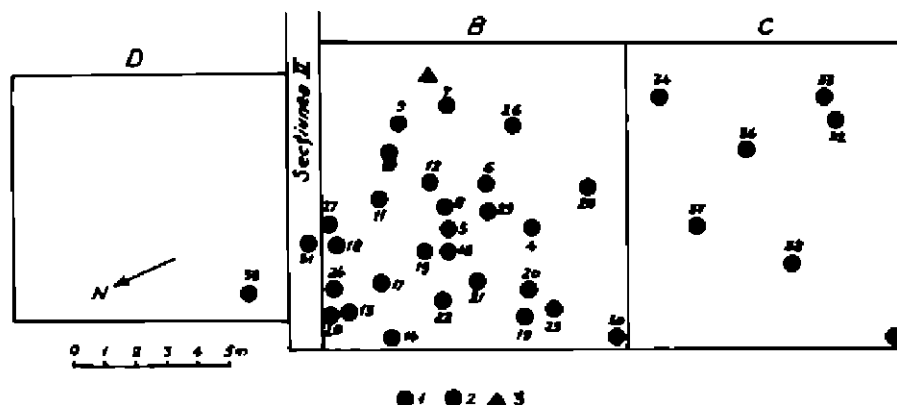

Fig. 4. — Planul suprafețelor B, C, D. 1, morminte din epoca bronzului; 2, ceramică feudală; 3, obiecte de fier feudale.

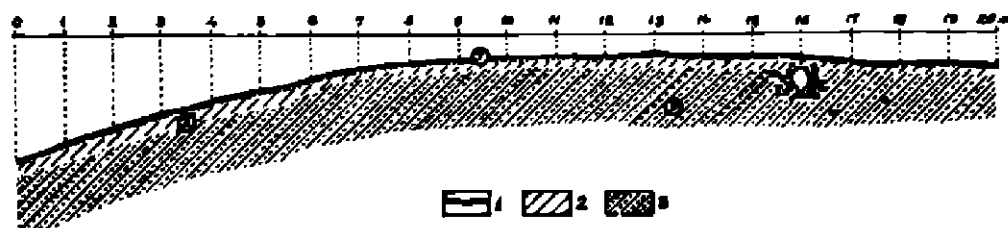

Fig. 5. — Profilul peretelui de sud al secțiunii II. 1, humus modern, 2, strat galben cu pietriș; 3, strat de pietriș compact.

bun caz, deranjate de lucrările agricole. Singura urnă relativ bine păstrată a fost cea a mormântului 1, descoperită de ing. W. Skibniewski, care a fost protejată cu o lespede de gresie.

Pentru a verifica dacă în arătura înconjurătoare, ori pe terasele din jur, s-au mai păstrat și alte morminte, am trasat opt secțiuni de diferite lungimi. Secțiunea I a fost executată în campania anului 1958, iar secțiunile III—VIII în campania 1962 (fig. 1). În cele opt secțiuni, care însumează în lungime 160 m, am reușit să descoperim numai câteva fragmente mici de vase din epoca bronzului dovedind existența unor morminte cu totul distruse din apropierea primei descoperiri, iar în rest n-am găsit nici o urmă arheologică.

Spre extremitatea de est a terasei există o porțiune destul de mică, însă nearată, care astăzi este plantată cu pomi fructiferi. Atenția noastră s-a îndreptat spre această parte a terasei. Aici bănuiam că urnele s-au păstrat mai bine decît în arătura actuală, mai cu seamă că această parte a terenului este ușor ridicată.

³ Cf. Gh. Arion, *Contribuția la cunoașterea ceramicii feudale clujene*, in *Studia Univ. Babeș-Bolyai*, series historia, fasc. 2, 1965, p. 25—31, pl. I 5, 13.

Presupunerea noastră s-a dovedit cu totul întemeiată; dar și în această parte, marea majoritate a mormintelor au fost deranjate de lucrările agricole. Am descoperit totuși și morminte bine păstrate și unele chiar intacte.

Pentru început am trasat secțiunea II (fig. 1), în care am descoperit un mormânt nederanjat. În continuare am dezvelit trei suprafețe (B, C, D) în care s-au descoperit 35 de morminte de incinerare din epoca bronzului (fig. 4), câteva fragmente de ceramică feudală și câteva obiecte de fier aparținând aceleiași epoci.

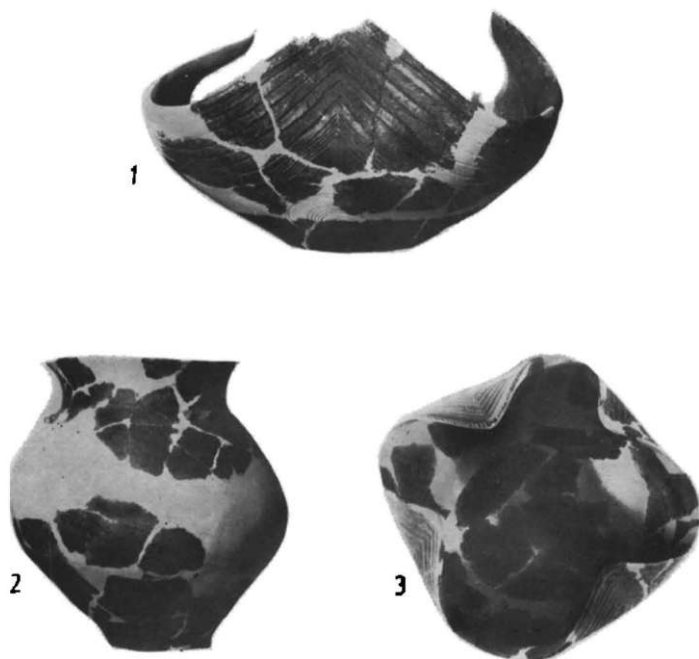

Fig. 6. — Inventarul mormintului 5. 2, vasul-urnă; 1, 3, strachină-capac.

Din punct de vedere stratigrafic situația este similară cu cea din suprafața A, și anume: un strat subțire de *humus* modern, sub care urmează un strat de pământ nisipos, amestecat cu pietre, gros de 20—30 cm, și apoi un strat compact de pietriș (fig. 5). Urnele au fost îngropate în stratul de pietriș sau au fost așezate numai în stratul galben. Ele sînt, de obicei, înconjurate de un înveliș protector alcătuit din pietre mari.

Pentru delimitarea cimitirului, în campania anului 1962 au mai fost trasate încă șase secțiuni în zona arătată, la extremitatea de est a terasei, pe panta care coboară la terasa inferioară și pe terasa apropiată (fig. 1). În nici una din aceste secțiuni n-am descoperit vreo urmă arheologică. Bazați pe aceste considerente, putem spune acum că necropola s-a extins numai pe o parte a terasei cercetate, fără să treacă pe terasele învecinate. Nu putem însă preciza care a fost numărul total al mormintelor, pentru că, după cum am mai arătat, cele mai multe au fost distruse de lucrările agricole făcute pe acest teren de-a lungul secolelor. Cu toate acestea este de presupus că cimitirul n-a fost prea mare.

În cadrul necropolei n-am putut stabili o anumită ordine, o grupare a mormintelor. Nu există nici măcar o anumită distanță care să fi fost cit de cit respectată. De foarte

multe ori între două morminte distanța este așa de mică încît s-ar putea crede că este vorba de un singur mormînt. N-am constatat în nici un caz o suprapunere sau o întretăiere a mormintelor, ceea ce ne face să presupunem că necropola n-a funcționat o perioadă prea lungă de timp.

În legătură cu așezarea căreia îi corespunde cimitirul, în 1958 am formulat două ipoteze și anume că el a putut aparține așezării din epoca bronzului care se află la aproximativ 1 km spre est, descoperită pe terenul stațiunii pomicele din Bistrița și o a doua, că cimitirul nostru corespunde unei așezări mai mici, situată undeva în apropiere, ce urma să fie descoperită⁴.

Săpăturile din 1962 au dovedit întemeiată cea de-a doua ipoteză. Așezarea căreia i-a aparținut cimitirul a fost identificată cu această ocazie în poiana cunoscută de localnici sub numele de «Poiana lui Keintzel», situată la aproximativ 400—500 m spre sud-vest de necropolă, în pădure.

«Poiana lui Keintzel» este o terasă de dimensiuni mijlocii și de formă ovală, pe mijlocul căreia am trasat o secțiune. Sub stratul de *humus* modern, care măsoară și aici 20—25 cm grosime, s-a descoperit un nivel de locuire din epoca bronzului, alcătuit din numeroase fragmente ceramice și chirpic. Stratul care conține urmele arheologice este subțire, măsurînd doar 10—15 cm grosime. Sub acesta urmează, ca și în cimitir, un strat compact de pietriș fără nici o urmă arheologică.

Pe baza secțiunii făcute putem presupune că locuințele sînt de suprafață, deoarece n-am descoperit nici o adîncire în stratul compact de pietriș. Așadar este vorba de un singur nivel de locuire din epoca bronzului, care pe baza ceramicii descoperite s-a dovedit a fi contemporan cu necropola din apropiere.

Materialul recoltat din secțiune se compune exclusiv din ceramică (fig. 7), care se poate împărți în două mari categorii și anume: o categorie din pastă cu multe impurități și o a doua fină, din pastă de bună calitate. Ceramica fină este bogat ornamentată, mai ales cu motive realizate prin incizie, printre care rolul predominant este deținut de spirală și meandru. Sînt prezente apoi canelurile plasate în porțiuni diferite ale vasului, dar mai cu seamă pe maxima lui dimensiune.

Ceramica, atît cea fină cît și cea rudimentară, își găsește în totalitatea ei perfecte analogii în ceramica ce alcătuea recipientele funerare ale necropolei. Pe acest temei putem afirma cu destulă certitudine că locuitorii așezării din «Poiana lui Keintzel» se înmormîntau în cimitirul situat la distanța de aproximativ 400—500 m. S-a adevărit astfel încă o dată că necropolele oamenilor epocii bronzului aparținînd culturii Wietenberg-Sighișoara⁵ sînt plasate în imediata apropiere a așezărilor. Unele morminte, cum sînt cele de la Apahida⁶, sau Iernut⁷, aparținînd aceleiași culturi, au fost descoperite chiar în cuprinsul așezării.

DESCRIEREA MORMINTELOR

Înainte de a trece la descrierea fiecărui mormînt în parte, în care vom include și expertiza antropologică⁸, ținem să subliniem condițiile deosebit de precare în care s-a păstrat

⁴ I. H. Crișan și Șt. Dănilă, *op. cit.*, p. 148.

⁵ D. Popescu, în *JClV*, 17, 1966, 3, p. 563, propune înlocuirea termenului de cultură Wietenberg cu cel de cultură Sighișoara, propunere ce ni se pare judicioasă și de aceea am adoptat-o.

⁶ E. Oroz, în *AE*, XXVII, 1908, p. 179.

⁷ N. Vlăssă, *Cercetări arheologice în regiunile Mureș-Antimă și Cluj*, în *ActaMN*, II, 1965, p. 32, fig. 10.

⁸ Expertiza antropologică a fost făcută de Dr. Ion Roth, șef de lucrări la Catedra de anatomie a IMP Cluj, conducătorul colectivului de antropologie.

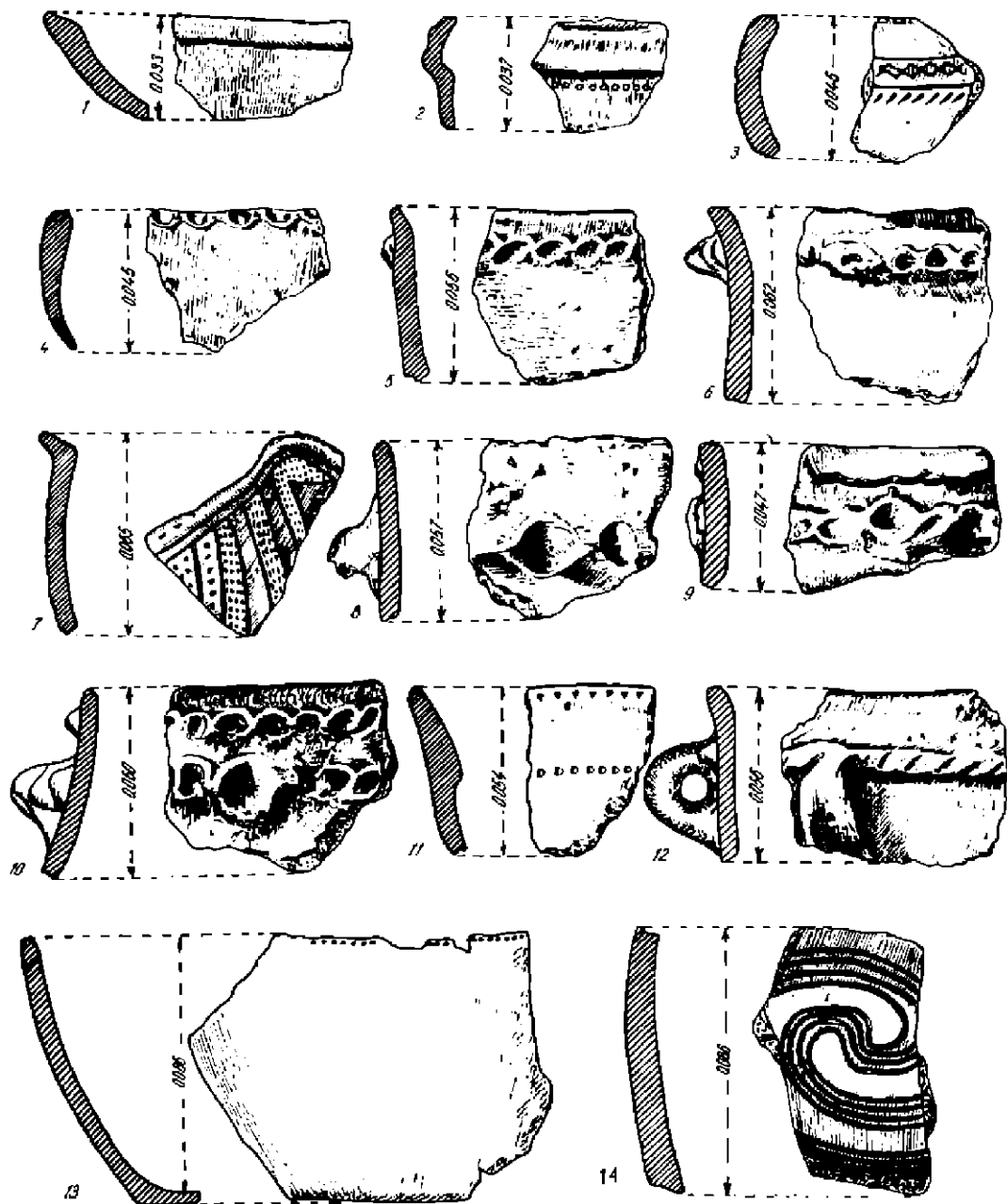

Fig. 7. — Fragmente ceramice din apozate.

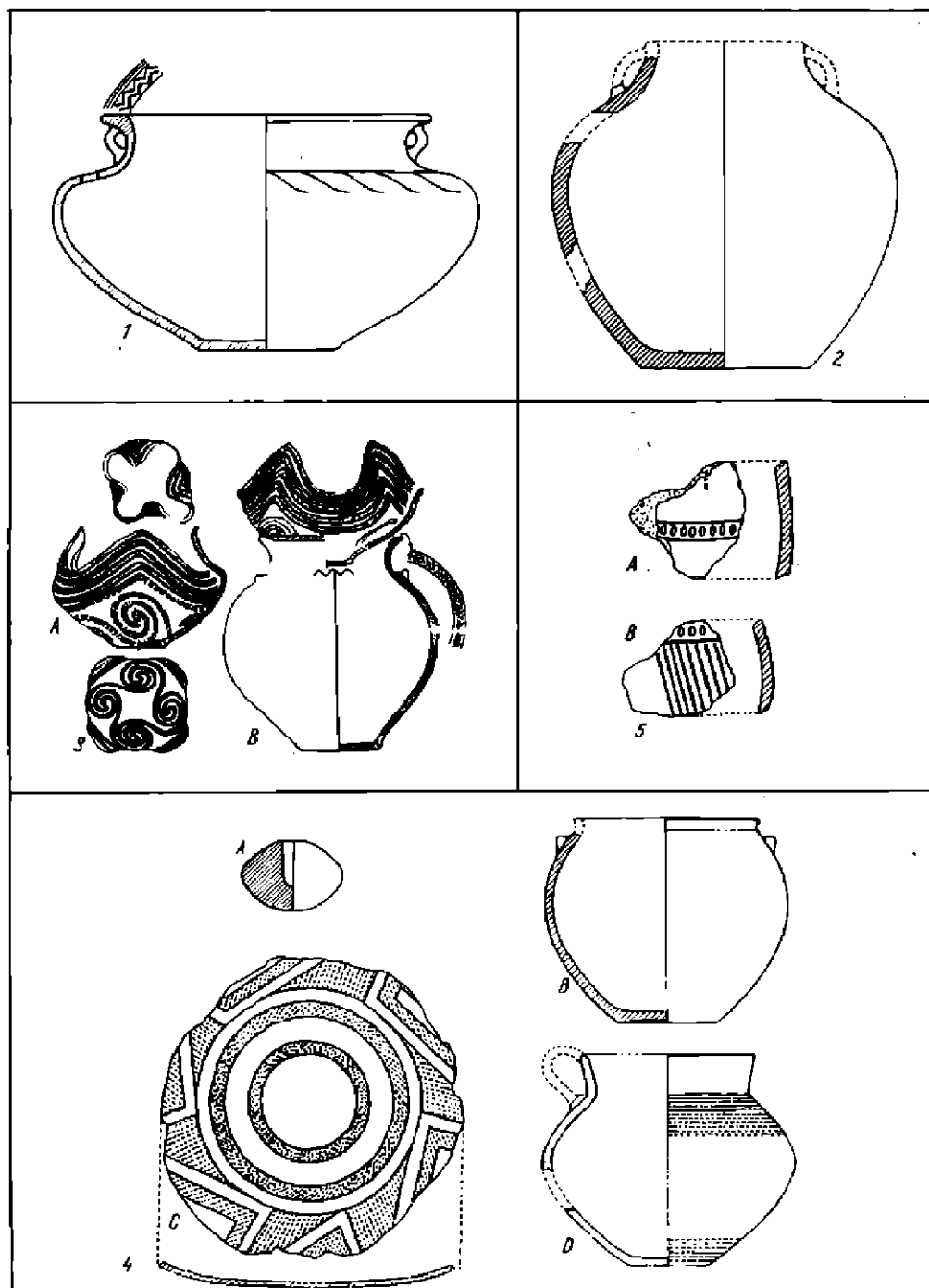

Fig. 8. — 1, vasul-urnă a mormintului 1; 2, vasul-urnă a mormintului 4; 3, inventarul mormintului 5; 4, inventarul mormintului 6; 5, fragmente din urna mormintului 7.

cimitirul. Cele mai numeroase morminte au fost distruse de lucrările agricole, la care se mai adaugă și faptul că apa a pătruns cu ușurință în stratul de pietriș sau cel nisipos, în care au fost îngropate urtele, și le-a corodat. Așa se face că și atunci când mormintele au fost descoperite *in situ*, iar adunarea materialelor s-a făcut cu deosebită grijă, vasele n-au putut fi întregite. Cu toate acestea, ori de câte ori a fost posibil, am încercat să facem reconstituirea, în unele cazuri cu totul ipotetică, a formelor.

Ceramica ce intră în compunerea inventarelor funerare poate fi grupată în: a) ceramică fină, modelată îngrijit din pastă de bună calitate și b) ceramică rudimentară, modelată neglijent din pastă cu multe impurități.

Mormîntul 1 (descoperit întâmplător la 28 octombrie 1958, fig. 1 și 2) se compune dintr-un vas-urnă (fig. 8/1) ce a conținut oase umane arse, cenușă și cărbune, acoperit cu o lespede de gresie. Vasul aparține categoriei fine și este de culoare brun-negricioasă prevăzut în exterior cu un slip puternic lustruit. A avut două torți mici plasate sub buză și este ornamentat pe buză cu triunghiuri adâncite așezate față în față, care dau impresia unei linii frînte în relief. $\bar{I} = 0,17$ m (?); d. g. = 0,24 m; d. f. = 0,10 m; gr. = 0,009 m.

Mormîntul 2, descoperit în suprafața A (fig. 2), a fost distrus de lucrările agricole. S-au păstrat doar cîteva fragmente dintr-un vas mare, probabil urnă, de culoare roșiatică în exterior și cenușie în interior, aparținînd categoriei rudimentare. Pe lângă fragmentele ceramice amintite s-au mai păstrat și cîteva resturi de oase umane arse.

Mormîntul 3, descoperit tot în suprafața A (fig. 2), a fost și el distrus. Se păstrează doar fundul unui vas rudimentar de culoare cenușie. Judecînd după diametrul fundului, putem presupune că dimensiunile vasului n-au fost prea mari.

Mormîntul 4, descoperit în suprafața B (fig. 4), nu a fost deranjat; se compune dintr-un vas-urnă, care conținea resturile incinerării, avînd forma unei amfore (fig. 8/2), lucrată neglijent; este de culoare cenușie-neagră, iar în exterior are un slip roșiatic. Se păstrează urmele a două torți. $\bar{I} = 0,24$ m (?); d. g. = 0,12 m; d. f. = 0,12 m; gr. = 0,012 m.

S-au păstrat relativ multe fragmente osoase aparținînd aproape exclusiv oaselor lungi, destul de masive, ceea ce permite să se tragă concluzia că mormîntul a aparținut unui adult.

Mormîntul 5, descoperit în suprafața B, este unul dintre puținele morminte relativ bine păstrate⁹; se compune dintr-un vas-urnă și o strachină folosită drept capac introdusă cu fundul în jos în urnă. Ca urnă s-a folosit un vas mare (fig. 6/2 și fig. 8/3B) de culoare cenușie-neagră cu slip puternic lustruit în exterior, ornamentat cu două grupuri a cîte trei mici butoni conici și două grupuri a cîte doi butoni. Pe suprafața buzei întîlnim același ornament ca și la urna M. 1. $\bar{I} = 0,36$ m; d. g. = 0,245 m; d. f. = 0,14 m; gr. = 0,001 m. Capacul este o frumoasă strachină cu patru lobi (fig. 6/1,3 și fig. 8/3A), de culoare roșiatică cu slip lustruit și ornamentată cu benzi de linii realizate cu roțiță dințată și cu patru spirale, unite între ele, realizate prin linii intermitent incizate. $\bar{I} = 0,20$ m; d. g. = 0,19 m; d. f. = 0,10 m; gr. = 0,01 m.

În urnă s-au păstrat relativ multe fragmente osoase de aspect masiv, care duc la concluzia că mormîntul a aparținut unui individ matur.

Mormîntul 6, descoperit în suprafața B, se compune din două vase relativ mici așezate alături și o ceașcă. Unul dintre vase a avut drept capac o strachină, iar în celălalt s-a găsit o fusaioală de lut ars, cenușă și resturi de oase umane incinerate. Vasul-urnă, rudimentar,

⁹ Mormîntul a fost publicat, fără descrieri, în raportul preliminar din *Materiale*, VII, p. 148, fig. 6. Vezi și I. H. Crișan,

Contribuție la înșepăturile ritului de incinerare în Transilvania, în Probleme de muzeografie, Cluj, 1960, p. 174, fig. 1.

este de culoare cenușiu-gălbuie cu slip ușor lustruit și foarte rău păstrat, neputînd fi reconstituit. Vasul adiacent (fig. 8/4B), aparținînd și el categoriei rudimentare, este acoperit în exterior cu un slip lustruit de culoare cenușiu-neagră; a fost ornamentat sub buză cu două mici proeminențe conice. $\bar{I} = 0,15$ m (?); d. g. = 0,136 m; d. f. = 0,074 m; gr. = 0,007 m. Ceașca (fig. 8/4D) face parte din categoria ceramicii fine. Ea este de culoare gălbuie, acoperită cu un slip lustruit; a avut o toartă din care se mai păstrează punctele de inserție. Ca ornamente s-au folosit benzi de linii paralele realizate prin împunsături succesive. $\bar{I} = 0,075$ m (?); d. g. = 0,062 m; d. f. = 0,026 m; gr. = 0,004 m. Capacul (fig. 8/4C) este o strachină fină de mici dimensiuni, din care se păstrează numai fundul, de culoare roșiatică. În exterior este ornamentat cu motive meandrice umplute cu liniuțe realizate cu roțiță dințată. Fusaiola (fig. 8/4A) este de formă bitronconică lucrată din pastă de bună calitate. Perforarea ei nu este completă. $\bar{I} = 0,024$ m; d. g. = 0,034 m.

După cîteva fragmente foarte subțiri din caloră, se poate conchide că mormîntul a aparținut unui copil.

Mormîntul 7 s-a descoperit deranjat. Se păstrează fragmentar vasul-urnă, de dimensiuni mijlocii, rudimentar, de culoare roșiatică. Ca ornamente s-au folosit șiruri de alveole mărginite în ambele părți cu cîte o linie adîncită, de la care pornesc benzi de linii paralele incizate (fig. 8/5).

Mormîntul 8, nederanjat, s-a descoperit în suprafața B (fig. 4) și se compune dintr-un vas-urnă, un vas protector, un vas-capac și o ceașcă (fig. 9/1). Vasul-urnă (fig. 9/1B) este de dimensiuni mijlocii, de culoare brună, aparținînd categoriei rudimentare. Imediat sub buză, vasul este ornamentat cu un brîu în relief cu alveole; a avut două torți. $\bar{I} = 0,18$ m; d. g. = 0,164 m; d. f. = 0,11 m; gr. = 0,008 m. Vasul protector este roșiatic în exterior și cenușiu în interior, are formă de sac (fig. 9/1C) și lucrat foarte neglijent din pastă cu extrem de multe impurități. Arderea este foarte neomogenă. $\bar{I} = 0,23$ m (?); d. g. = 0,29 m; d. f. = 0,12 m; gr. = 0,01 m. Drept capac s-a folosit un vas roșiatic, aparținînd categoriei rudimentare, din care se păstrează doar fundul. Pare probabil ca vasul să fi fost spart chiar din vechime, iar fundul să fi fost folosit drept capac. Ceașca (fig. 9/1A), fragmentară, n-a putut fi reconstituită; fină, acoperită cu slip lustruit de culoare brun-roșiatică și decorată cu două șiruri de liniuțe paralele incizate.

Oasele umane găsite în urnă sînt incomplet arse și de aceea s-au păstrat bucăți mai mari, printre care fragmente de cap femural, multe fragmente de diafize, coaste și fragmente de craniu. După aspectul acestora s-a conchis că mormîntul a aparținut unui adolescent.

Mormintele 9 și 10, ambele deranjate, au fost descoperite în suprafața B. Ca urne funerare s-au folosit vase de dimensiuni mici, rudimentare, de culoare cenușie-brună, ce n-au putut fi reconstituite. Se păstrează și un fragment de toartă, ceea ce ne face să presupunem că la unul dintre morminte ca urnă s-a folosit o ceașcă.

Mormîntul 11, descoperit și el în suprafața B, a fost de asemenea distrus. S-au păstrat cîteva fragmente dintr-un vas mare, rudimentar, de culoare cenușie-roșiatică, ce nu poate fi reconstituit. După puținele fragmente osoase păstrate, printre care cîteva metatarsiene și fragmente de diafize, mormîntul a aparținut unui adult.

Mormîntul 12 s-a găsit deranjat în suprafața B. S-au păstrat fundurile a două vase. Unul dintre ele, probabil urna, a fost de dimensiuni mijlocii, rudimentar, de culoare brun-roșiatică. Cel de-al doilea vas, probabil capac, a fost lucrat mai îngrijit din pastă roșiatică. Pe suprafața externă a fundului se văd cîteva linii intermitent incizate.

Mormîntul 13 aparține și el suprafeței B. În mormînt se aflau patru vase: o urnă, un capac, un vas adiacent și o ceașcă. Vasul-urnă este de culoare brun-cenușie, rudimentar,

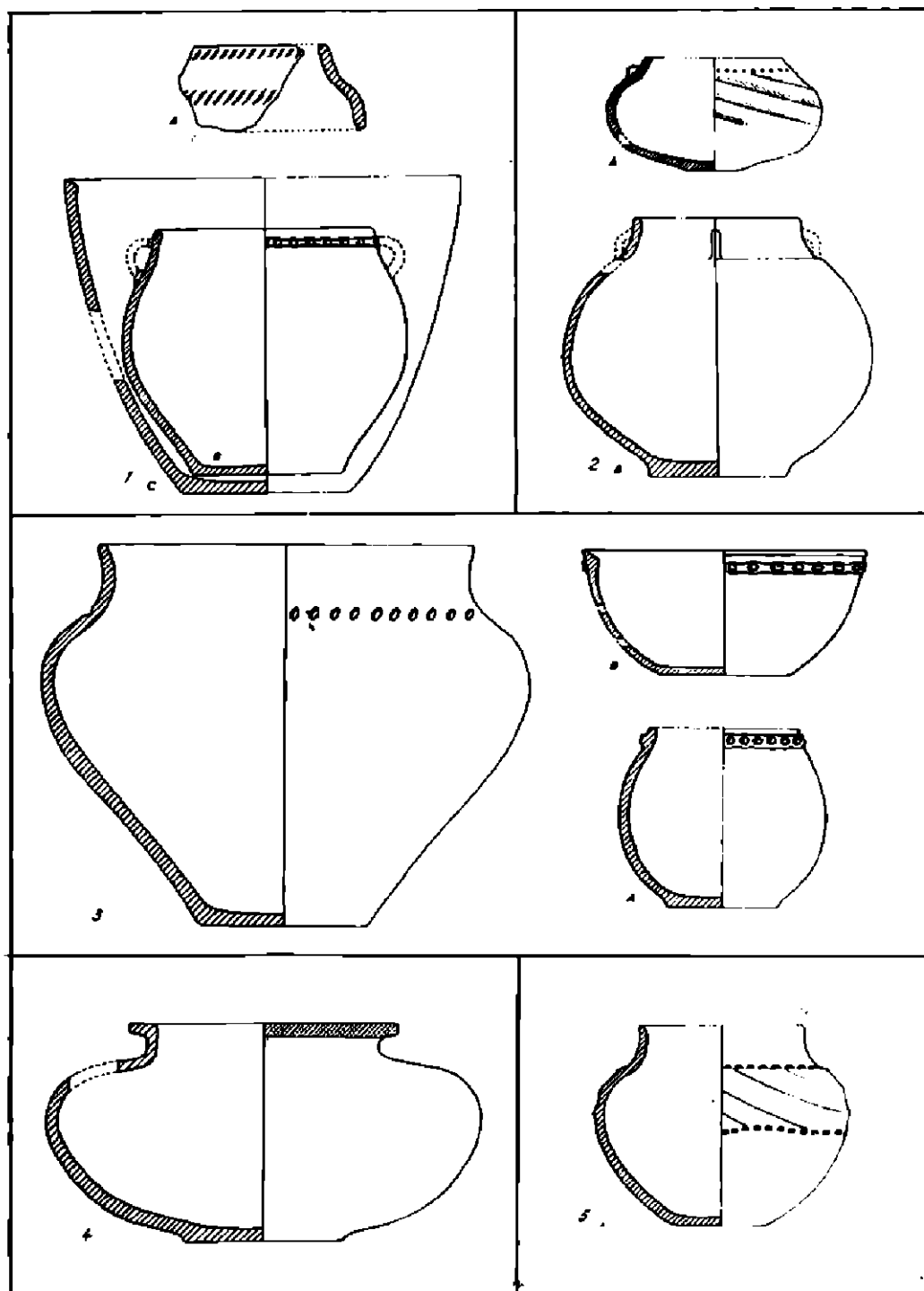

Fig. 9.—1, inventarul mormintului 8; 2, vase din mormintul 13; 3, inventarul mormintului 14; 4, urna mormintului 16; 5, vasul-urnă a mormintului 19.

extrem de friabil. În exterior urna a fost acoperită cu un slip ușor lustruit, de culoare brun-roșiatică, în cea mai mare parte distrus. Drept capac s-a folosit o strachină din categoria fină, acoperită în exterior cu un slip brun-roșiatic puternic lustruit. Ceașca (fig. 9/2A) este și ea fină, de culoare brun-cenușie cu un slip gălbui puternic lustruit, a avut o toartă din care se mai păstrează doar o mică parte din porțiunea inferioară. Pasta din care a fost lucrată este de bună calitate. Ca ornamente s-au folosit un șir de mici cerculețe incizate și o bandă lată de caneluri oblice. $\bar{I} = 0,085$ m (?); d. g. = 0,103 m; d. f. = 0,038 m; gr. = 0,005 m. Vasul adiacent (fig. 9/2B) este cenușiu-gălbui, cu slip ușor lustruit, lucrat destul de îngrijit din pastă cu impurități; a avut două torși. $\bar{I} = 0,19$ m (?); d. g. = 0,12 m; d. f. = 0,10 m; gr. = 0,006 m.

Mormîntul 14 a fost descoperit în extermitatea de vest a suprafeței B. Conținea un vas-urnă, un vas protector și o strachină-capac. N-am putut stabili modul în care s-a așezat pe urnă capacul, deoarece acesta era cu totul distrus. Fragmente din strachina-capac s-au găsit în interiorul și în afara urnei. Vasul protector (fig. 9/3C) este de culoare brun-gălbui cu slip ușor lustruit; a fost lucrat dintr-o pastă relativ bună. Sub gît se găsește o linie de alveole adâncite. $\bar{I} = 0,28$ m; d. g. = 0,29 m; d. f. = 0,125 m; gr. = 0,01 m. Vasul-urnă (fig. 9/3A), rudimentar, este de culoare roșiatică. Imediat sub buză este ornamentat cu un briu în relief prevăzut cu alveole. $\bar{I} = 0,13$ m; d. g. = 0,11 m; d. f. = 0,08 m; gr. = 0,007 m. Strachina folosită drept capac (fig. 9/3B) este de culoare roșiatică, aparține categoriei rudimentare prevăzută cu un slip puternic lustruit. Muchia buzei este teșită și tăiată oblic; sub ea se găsește un briu în relief, alveolar. $\bar{I} = 0,095$ m (?); d. g. = 0,21 m; d. f. = 0,10 m; gr. = 0,006 m.

Fragmentele osoase descoperite sînt destul de puține: fragmente de calotă și de diafize; toate sînt foarte subțiri și aparțin, fără îndoială, unui copil.

Mormîntul 15 descoperit în suprafața B (fig. 4) este rău conservat. El conținea un vas-urnă și o strachină-capac, ambele neîntregibile. Vasul-urnă a fost de dimensiuni mijlocii, de culoare brună, lucrat destul de îngrijit și acoperit cu slip lustruit. Capacul este o strachină roșiatică, fină, acoperită cu slip lustruit. În exterior a fost ornamentată cu spirale incizate.

Mormîntul 16 aparține și el suprafeței B (fig. 4) și conținea un vas-urnă și o strachină-capac. Vasul-urnă (fig. 9/4), rudimentar, este de culoare brun-cenușie, acoperit cu un slip lustruit de culoare neagră. Muchia buzei este ornamentată cu liniuțe realizate cu o roțișă dințată. $\bar{I} = 0,18$ m (?); d. g. = 0,20 m; d. f. = 0,12 m; gr. = 0,01 m. Strachina-capac, fină, este de culoare gălbui cu slip lustruit; n-a putut fi reconstituită.

În urnă se aflau multe fragmente de oase umane incomplet arse. Se păstrează fragmente din calotă, diafize și coaste. Piesa cea mai concludentă este porțiunea mijlocie a claviculei drepte, de mărime corespunzătoare unui adult, însă foarte subțire. Se mai păstrează aproape în întregime o falangă de la picior, care și ea, la lungime, corespunde unui adult, însă este gracilă. Apofiza coronoidă din stînga a mandibulei este foarte subțire și îngustă. Pe baza acestor elemente s-a conchis că mormîntul a aparținut unui adolescent.

Mormîntul 17, descoperit în suprafața B la mică adîncime, era distrus. S-au păstrat fragmente din partea inferioară a trei vase. Pe baza lor putem presupune existența unui vas mare, probabil urnă, de culoare cenușie-roșiatică, și a două vase mai mici, unul roșu-brun și al doilea cenușiu. Este vorba, probabil, de o strachină-capac și un vas adiacent.

Mormîntul 18, situat în apropierea mormîntului precedent, era și el distrus. S-au păstrat fragmente dintr-un vas mare în formă de strachină de culoare roșie, ornamentată cu spirale realizate din linii intermitent incizate. Strachina a fost folosită ca urnă funerară, după cum o dovedesc oasele umane calcinate descoperite.

Din inventarul aceluiași mormînt fac parte și fragmente dintr-o ceașcă de culoare cenușiu-roșiatică prevăzută cu o toartă, care nu poate fi reconstituită.

S-au păstrat numeroase fragmente osoase foarte mici, din caloră, pe baza cărora mormîntul a fost atribuit unui copil. În același sens pledează și numeroase resturi de diafize, precum și un fragment de coastă.

Mormîntul 19, descoperit în extremitatea vestică a suprafeței B, este mai bine păstrat. S-a găsit vasul-urnă acoperit cu o strachină, precum și o ceașcă fragmentară. Vasul-urnă (fig. 9/5) aparține categoriei fine și este de culoare cenușiu-gălbui cu slip gălbui puternic lustruit, ornamentat cu o bandă de caneluri oblice, late, mărginită în ambele părți cu cîte o linie de impresiuni patruleterate făcute cu un instrument ascuțit. $\bar{I} = 0,15$ m; d. g. = $0,124$ m; d. f. = $0,07$ m; gr. = $0,008$ m. Strachina-capac a fost de dimensiuni mici (d.f. = $0,04$ m) și de culoare roșiatică, aparținînd categoriei fine. După cît se pare, ea a fost spartă încă din antichitate și folosită ca atare. Ceașca, păstrată fragmentar, este de culoare brun-roșiatică lucrată din pastă impură. A avut probabil o toartă.

Printre puținele fragmente osoase păstrate, există un condil de mandibulă pe baza căruia s-a stabilit că mormîntul a aparținut unui adult.

Mormîntul 20 s-a descoperit în suprafața B; conținea un vas mijlociu folosit ca urnă și o strachină-capac, ambele rău conservate și neîntregibile. Vasul-urnă este de culoare cenușiu-închis cu slip lustruit aproape negru, aparținînd categoriei fine. Pe dimensiunea maximă a avut caneluri oblice, ușor adîncite. Strachina-capac a fost și ea îngrijit lucrată, însă din pastă cu impurități. În exterior a avut un slip de culoare roșie, iar în interior, strachina este de culoare cenușie. N-a avut ornamente.

Se păstrează numeroase fragmente osoase, majoritatea aparțin unor diafize. Toate au osul compact foarte subțire. Se păstrează și cîteva fragmente de caloră care, după gradul de curbura și grosime redusă, au dus la concluzia că mormîntul aparține unui copil.

Mormîntul 21, descoperit în suprafața B, era distrus. Din inventarul lui se păstrează fragmentele a două vase de dimensiuni mici, ambele neîntregibile; unul este de culoare brun-gălbui, iar cel de-al doilea roșiatic.

S-au păstrat puține fragmente osoase, printre care cîteva fragmente de diafize cu compacta subțire. Mai concludente sînt trei fragmente de temporal, pe baza cărora mormîntul a fost atribuit unui adolescent.

Mormîntul 22 era rău păstrat, deși s-a descoperit în extremitatea vestică a suprafeței B. Din inventarul lui făceau parte trei vase, dintre care numai unul a putut fi reconstituit. Vasul-urnă este lucrat din pastă impură de culoare cenușiu-roșiatică, în exterior prevăzut cu slip lustruit, ornamentat în exterior cu benzi incizate în formă de meandru; a fost de dimensiuni mari (d.f. = $0,24$ m), însă din cauza extremei corodări nu poate fi reconstituit. Vas mic, folosit probabil drept capac, rudimentar, de culoare roșiatică și foarte rău conservat. Vas adiacent (fig. 10/1) de dimensiuni mijlocii, fin, de culoare gălbui, cu slip lustruit; este ornamentat cu un brîu în relief, alveolar. $\bar{I} = 0,22$ m; d. g. = $0,12$ m; d.f. = $0,09$ m; gr. = $0,005$ m.

Se păstrează numeroase fragmente osoase. Calota este relativ subțire. Pe un fragment se recunoaște protuberanța occipitală internă; cea externă de pe același fragment este foarte mică, ceea ce ar indica sexul feminin. În același sens pledează și gracilitatea oaselor lungi. Mai concludent este un fragment din partea mijlocie a diafizei radius-ului păstrată în toată grosimea ei.

Mormîntul a aparținut unui adult, probabil de sex feminin.

Mormîntul 23 era relativ bine păstrat și s-a descoperit în porțiunea vestică a suprafeței B. El conținea o urnă deasupra căreia era așezată o strachină-capac cu fundul în sus. Vasul-urnă (fig. 10/2B) este de culoare cenușiu-gălbui, cu slip gălbui puternic lustruit; aparține categoriei fine. Ca ornament s-a folosit un șir de alveole plasat la baza gîtului. $\bar{I} = 0,29$ m; d.g. = 0,18 m; d.f. = 0,09 m; gr. = 0,01 m.

Strachina-capac (fig. 10/2A), fină, este de culoare brun-roșiatică. În exterior este bogat ornamentată cu motive meandrice realizate prin puncte făcute cu roțița dințată în asociere cu linii intermitent incizate și mici cercuri incizate. O linie de cerculețe incizate decorează și suprafața internă a buzei. Din vas lipsește doar o mică parte. $\bar{I} = 0,08$ m (?); d. g. = 0,24 m; d.f. = 0,18 m; gr. = 0,005 m.

Se păstrează foarte multe fragmente osoase, printre care fragmente de diafize cu grosimea corespunzătoare oaselor de adult. În schimb, fragmentele de craniu sînt prea subțiri pentru un craniu de adult. Cîteva fragmente de coaste sînt și ele foarte subțiri. Un fragment mai interesant este ori mastoidă, ori epifiza inferioară a peroneului, în ambele ipoteze osul este mic. S-a conchis deci că mormîntul a aparținut unui adolescent, probabil de sex feminin.

Mormîntul 24 era bine păstrat și s-a descoperit în suprafața B. Conținea un vas-urnă acoperit cu o strachină cu fundul în sus (fig. 10/3). Vasul-urnă (fig. 10/3B), aparținînd categoriei fine, este de culoare gălbui-cenușie, cu slip puternic lustruit. La baza gîtului este ornamentat cu o linie de alveole mici ușor adîncite în exterior, iar în interior este roșiatic. $\bar{I} = 0,26$ m; d.g. = 0,185 m; d.f. = 0,11 m; gr. = 0,01 m. Strachina-capac face și ca parte din ceramica fină și este de culoare roșiatică, cu slip lustruit. Aproape întreaga ei suprafață este ornamentată cu o bandă în formă de meandru realizată prin mici liniuțe incizate, hașurate. Banda este mărginită în partea superioară de o linie de cerculețe incizate, iar în partea inferioară de o linie intermitent incizată. $\bar{I} = 0,12$ m; d.g. = 0,26 m; d.f. = 0,06 m; gr. = 0,005 m.

Se păstrează numeroase fragmente osoase. În general toate sînt gracile. Calota este relativ subțire. Cîteva segmente de coastă prezintă aceleași caractere. S-a păstrat întreaga a doua falangă de la mîină, de dimensiuni mici, gracilă și foarte recurbată; mormîntul a aparținut unui adult gracil, probabil de sex feminin.

Mormîntul 25 s-a descoperit în suprafața B și conținea o urnă și o strachină-capac. Vasul-urnă, fin, a fost o cană de dimensiuni mijlocii, acoperită cu un slip gălbui bine lustruit, decorată cu o bandă de caneluri mărginită de cîte o linie de mici triunghiuri incizate. Strachina-capac (fig. 10/4) este de culoare roșie cu slip lustruit în exterior, iar în interior de culoare cenușie; aparține ceramicii fine și este ornamentată în exterior cu triunghiuri realizate din impresiuni făcute cu roțița dințată. $\bar{I} = 0,11$ m; d.g. = 0,25 m; d.f. = 0,096 m; gr. = 0,005 m.

Mormîntul 26 s-a descoperit distrus, spre limita estică a suprafeței B. Din inventarul lui s-a păstrat partea inferioară a unui vas rudimentar, mijlociu, de culoare brună. El conține resturile incinerării.

S-au păstrat puține fragmente osoase, însă două sînt semnificative: un codil drept de mandibulă și partea superioară a molarului stîng. Ambele indică un adolescent.

Mormîntul 27 descoperit în suprafața B a fost distrus. Din inventarul lui se păstrează fragmente din două vase ce n-au putut fi reconstituite: unul fin, gălbui, cu slip lustruit și al doilea roșiatic, rudimentar.

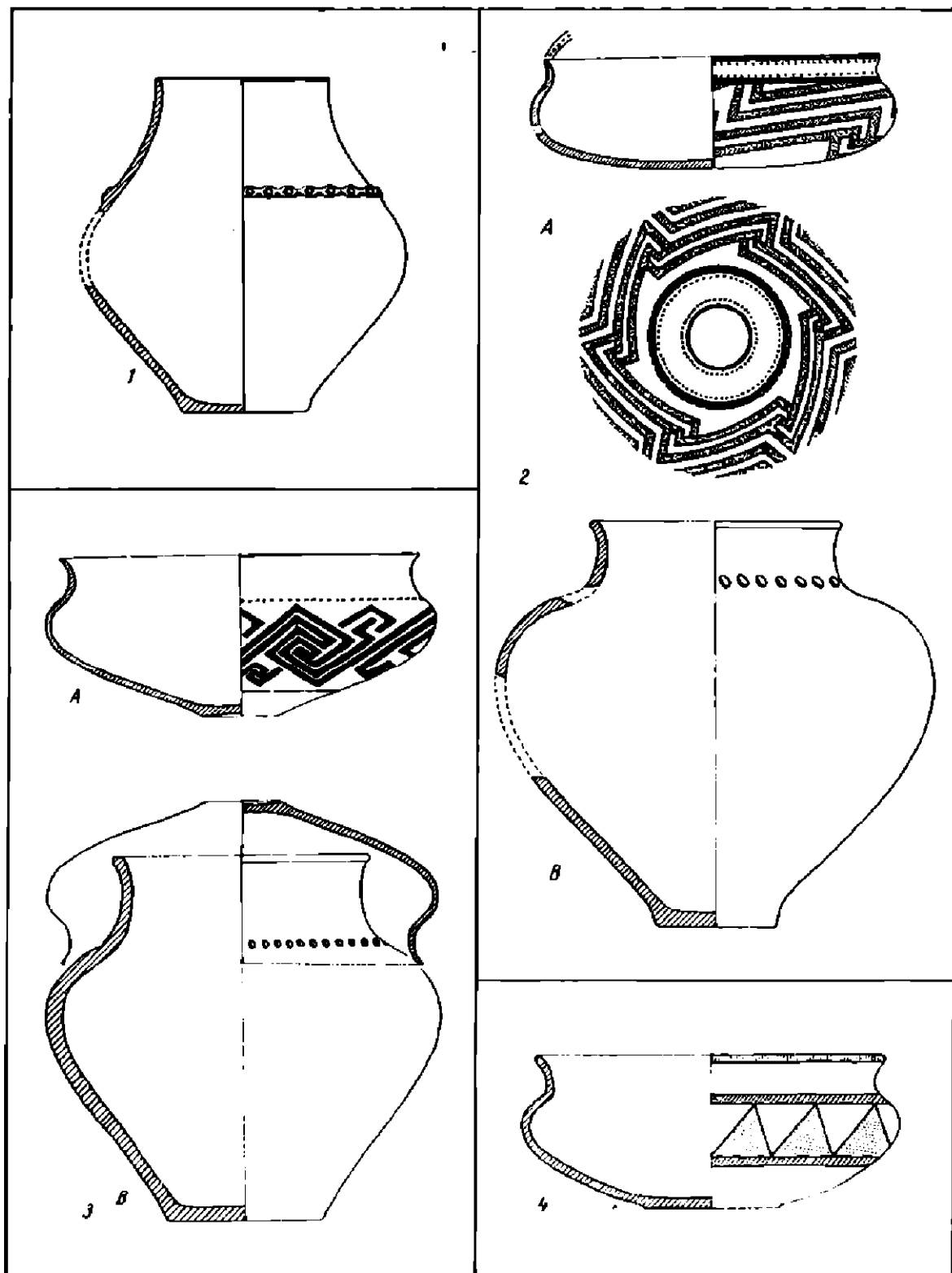

Fig. 10. — 1, vas adiacent din mormîntul 22; 2, inventarul mormîntului 23; 3, inventarul mormîntului 24; 4, strachină-capac a mormîntului 25.

Mormîntul 28 a fost descoperit în aceeași suprafață și în aceeași stare ca și cel precedent. Din inventarul lui se păstrează câteva fragmente care au aparținut unui vas rudimentar, de dimensiuni mijlocii, de culoare roșiatică.

Mormîntul 29 s-a descoperit și el în suprafața B. Fără să fie distrus ca cele precedente, și acest mormînt a fost deranjat. El conținea un vas-urnă și o strachină-capac, ambele nereconstituibile. Vasul-urnă a fost de dimensiuni mijlocii, aparținînd categoriei rudimentare. Strachina-capac este fină, de culoare cenușiu-gălbuie, cu slip lustruit și ornamentată cu motive spiralice realizate prin linii succesiv incizate.

Mormîntul 30, deși s-a descoperit la limita vestică a suprafeței B, a fost totuși deranjat. Din inventarul lui se păstrează fragmente din vasul-urnă și strachina-capac, ambele nereconstituibile. Vasul-urnă a fost de culoare cenușiu-gălbuie cu un ușor slip lustruit. El este lucrat relativ îngrijit, din pastă de bună calitate, și ornamentat cu o bandă de caneluri oblice flancată de o linie de mici triunghiuri incizate. Strachina-capac este de culoare roșiatică, cu slip lustruit în exterior și de culoare cenușie în interior; nedecorată.

Mormîntul 31 a fost descoperit în secțiunea II (fig. 4 și fig. 5). Conținea un vas-urnă în care se aflau resturile incinerării și o strachină-capac. Vasul-capac a fost găsit spart, atît în interiorul, cît și în afara urnei, așa că nu se mai poate ști care a fost poziția lui exactă. Vasul-urnă (fig. 11/1B) este de culoare cenușie-brună, în exterior cu un ușor slip lustruit; aparține categoriei rudimentare și a avut două torți păstrate doar în parte. $\hat{I} = 0,20$ m; d.g. = 0,17 m; d.f. = 0,11 m; gr. = 0,01 m. Strachina-capac este roșiatică în exterior și cenușie în interior, aparține categoriei rudimentare și nu are ornamente. $\hat{I} = 0,13$ m; d.g. = 0,24 m; d.f. = 0,09 m; gr. = 0,005 m.

S-au păstrat destul de multe fragmente osoase. Masivitatea lor indică un adult. Se păstrează un fragment din osul temporal cu apofiza mastoidă întreagă. Volumul mare al acestuia, precum și masivitatea celorlalte fragmente de oase au dus la concluzia că mormîntul a aparținut unui adult de sex masculin.

Mormîntul 32 a fost descoperit în suprafața C (fig. 4). El se compune dintr-un vas-urnă și un capac. Vasul-urnă (fig. 11/2), rudimentar, este de culoare brun-roșiatică și a fost acoperit în exterior cu un slip ușor lustruit. Sub buză are patru butoni mici în relief, prevăzuți cu cîte o alveolă și uniți între ei cu un brîu în relief crestă. $\hat{I} = 0,16$ m (?); d.g. = 0,172 m; d.f. = 0,084 m; gr. = 0,009 m. Vasul-capac a fost lucrat tot din pastă impură și foarte friabilă, motiv pentru care nu poate fi reconstituit.

Printre destul de puținele fragmente osoase păstrate se recunosc fragmente de craniu, de coaste și din diafizele oaselor lungi. Toate sînt foarte subțiri și aparțin cu siguranță unui copil.

Mormîntul 33 a fost descoperit în suprafața C; conținea un vas-urnă și o strachină-capac. Vasul-urnă a fost de dimensiuni mari (d.f. = 0,14 m), rudimentar. În exterior este de culoare roșiatică și are un slip lustruit, iar în interior este cenușiu. N-a putut fi reconstituit. Strachina-capac (fig. 11/3), de culoare cenușiu-gălbuie cu slip lustruit, face parte din categoria vaselor fine. În exterior este ornamentată cu o bandă de linii meandrice realizate prin hașuri de liniuțe incizate. În partea superioară banda este mărginită de o linie de mici impresiuni patruleter. Deși se păstrează fragmentar, strachina a putut fi totuși reconstituită. $\hat{I} = 0,098$ m (?); d.g. = 0,22 m; d.f. = 0,08 m; gr. = 0,005 m.

S-au păstrat relativ multe fragmente osoase și mai ales fragmente de calotă. Ele sînt foarte groase și s-a conchis că mormîntul a aparținut unui adult.

Mormîntul 34 s-a descoperit spre limita estică a suprafeței C, însă tot deranjat. Se păstrează fragmente din trei vase ce n-au putut fi reconstituite. Unul mare, rudimentar,

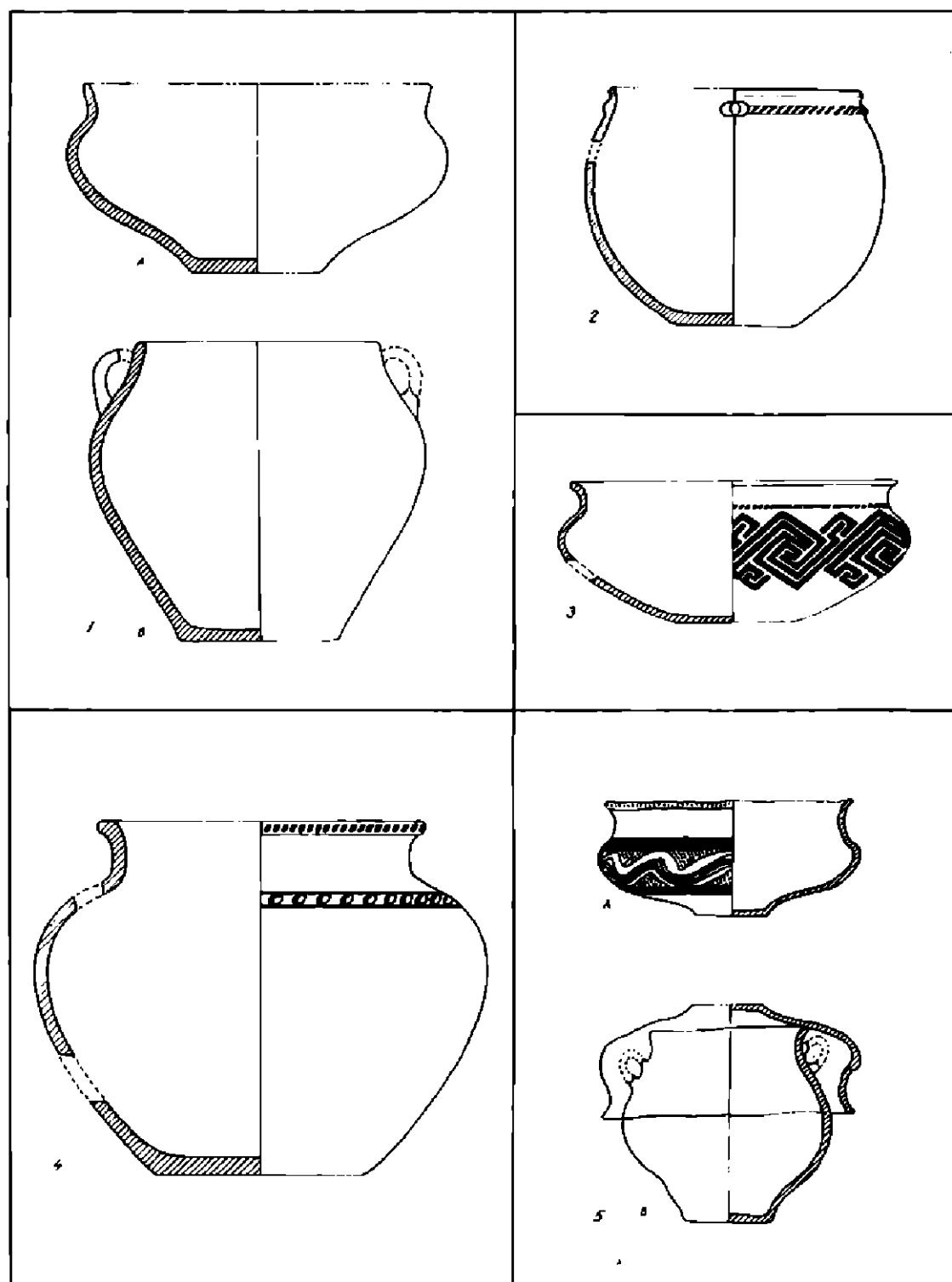

Fig. 11. — 1, inventarul mormintului 31; 2, vasul-urnă al mormintului 32; 3, strachina-capac a urnei din mormintul 33; 4, vasul-urnă al mormintului 36; 5, inventarul mormintului 38.

de culoare brun-cenușie, a servit probabil ca urnă funerară. Al doilea vas este de dimensiuni mici și de culoare neagră cu slip lustruit. Cel de-al treilea vas este tot mic și a fost, probabil, o strachină fină, roșiatică.

Printre puținele fragmente osoase păstrate se recunosc fragmente din calotă și diafiză. Ele sînt extrem de subțiri; mormîntul a aparținut, probabil, unui copil.

Mormîntul 35 este unicul mormînt descoperit în suprafața D (fig. 4), dar distrus. S-a păstrat doar fundul vasului-urnă, de dimensiuni mari, rudimentar, de culoare roșiatică.

Dintre puținele fragmente osoase păstrate, se pot determina doar două porțiuni de calotă, după grosimea cărora s-a putut stabili cu certitudine că mormîntul a aparținut unui adult.

Mormîntul 36 a fost descoperit în suprafața C (fig. 4). După determinarea antropologică se pare că ne găsim în prezența unui mormînt dublu, un adult și un copil. Mormîntul conținea un vas-urnă și o strachină-capac¹⁰. Vasul-urnă (fig. 11/4), rudimentar, reconstituit, este de culoare brun-cenușie și ornamentat cu un șir de liniuțe patruleter incizate plasate pe muchia buzei și o linie de alveole, flancată de două linii incizate, situată la baza gîtului. $\bar{l} = 0,24$ m (?); d.g. = 0,22 m; d.f. = 0,16 m; gr. = 0,012 m. Drept capac s-a folosit o strachină de culoare cenușiu-gălbuie cu slip lustruit. Se păstrează doar fundul (d. f. = 0,082 m) și se pare că vasul a fost depus spart în mormînt.

Se păstrează numeroase fragmente osoase, mai ales din craniu. Masivitatea lor dovedește un adult. Se recunosc și două fragmente de claviculă, de asemenea masive. Pe lângă numeroase fragmente osoase aparținînd sigur unui adult, se mai păstrează și un cap de femur la care se recunoaște foseta ligamentului rotund. Prin dimensiuni și țesătura fină a spongioasei, acesta dovedește sigur că a aparținut unui copil. Se vede clar că epifiza a fost smulsă, deci n-a fost terminată sudarea cu diafiza. Trei fragmente de diafiză aparțin și ele unui copil. Pe baza celor arătate s-a conchis că avem de-a face cu un mormînt dublu: un adult și un copil.

Mormîntul 37, descoperit în suprafața C, s-a distrus. Din inventarul lui s-au păstrat doar cîteva fragmente dintr-un vas mare, fin, probabil urna, de culoare brun-cenușie. Se păstrează și cîteva fragmente dintr-o ceașcă de culoare brun-roșiatică, tot fină, cu slip lustruit. Ambele vase sînt nereconstituibile.

Mormîntul 38 este cel mai vestic dintre cele descoperite în suprafața C. A fost găsit nederanjat și conține o urnă acoperită cu o strachină așezată cu gura în jos (fig. 11/5). Vasul-urnă (fig. 11/5B), rudimentar, este de culoare brună cu slip ușor lustruit. El a avut două torți din care se păstrează doar porțiunile de inserție. $\bar{l} = 0,22$ m; d.g. = 0,18 m; d.f. = 0,11 m; gr. = 0,008 m. Strachina-capac este fină, de culoare brun-roșiatică cu slip puternic lustruit. Este ornamentată cu motive incizate în formă de spirală, mărginite cu triunghiuri umplute cu liniuțe incizate făcute cu roțița dințată. $\bar{l} = 0,115$ m; d.g. = 0,26 m; d.f. = 0,08 m; gr. = 0,008 m.

S-au păstrat destul de multe fragmente osoase, printre care și fragmente masive de calotă, pe baza cărora s-a conchis că mormîntul a aparținut unui adult.

¹⁰ Cele două vase, ca și în cazul mormîntului 5, au fost publicate în raportul preliminar din *Matriale*, VII, p. 149, fig. 7.

CONSIDERAȚII GENERALE

Cimitirul de incinerare de la Bistrița este unul dintre cele mai mari cimitire aparținând culturii Wietenberg-Sighișoara¹¹, cunoscute până acum din Transilvania. Au putut fi indentificate un număr de 38 de morminte, exclusiv de incinerare, fără să putem ști câte au fost de fapt. Fiind așezate foarte aproape de suprafața solului, cele mai multe dintre ele au fost distruse. Merită să amintim faptul că și la Ocna Sibiului sau la Sibișeni mormintele s-au găsit la foarte mică adâncime¹². Din păcate nici una dintre necropolele acestei culturi n-a fost publicată amănunțit și de aceea nu putem face un studiu comparativ mai analitic.

Mormintele de la Bistrița, bine păstrate, se compun dintr-o urnă cu vas-capac, la care se adaugă uneori 1—2 vase adiacente, și în rare cazuri cite un vas protector în care se introducea urna. Numai în cazuri cu totul rare lipsește vasul-capac. La mormântul 1, pentru acoperirea urnei s-a folosit o lespede de gresie.

În urne au fost depuse resturile adunate de la locul de ardere, pe care nu l-am putut identifica, și care constau din cenușă, cărbuni și fragmente de oase umane arse. O singură urnă conținea o fusaiolă de lut ars (mormântul 6), în celelalte nu s-au găsit nici un fel de obiecte. Lipsesc cu desăvârșire piesele de metal, ori de os, spre deosebire de necropola de la Ocna Sibiului, unde în trei urne s-au descoperit plăci de os ornamentate și perforate.

Deoarece ceramica reprezintă totalitatea inventarului mormintelor de la Bistrița, este firesc ca ea să constituie elementul de bază pentru încadrarea culturală a necropolei.

Ceramica poate fi împărțită în două mari categorii și anume: o ceramică rudimentară, modelată din pastă cu multe impurități, folosind ca degresant nisip și pietriș în cantitate mare și uneori cioburi pisate. Arderea acestei categorii ceramice este în general slabă, iar culoarea cioburilor în secțiune este diferită. Cea de-a doua categorie, pe care am numit-o fină, folosește aceeași degresanți, însă în proporție mult mai redusă, precumpănind lutul curat; ea este în general bogat ornamentată.

Formele vaselor folosite ca recipiente funcțare sînt destul de puține, fără să existe o funcționalitate bine definită și în general respectată a lor.

Ca urne s-au folosit vase de diferite tipuri și dimensiuni (fig. 12/A). Cele mai numeroase sînt urnele mari. Ele pot fi împărțite în patru tipuri principale: 1, vase înalte cu corpul bombat și cu gît cilindric scurt (fig. 12/A, 2, 5); 2, vase scunde, de asemenea cu corpul bombat și cu gît scurt cilindric, prevăzute uneori cu cite două torți (fig. 12/A, 1, 4); 3, vase în formă de amforă (fig. 12/A, 6). Uneori la acest tip de vas gura este largă (fig. 12/A, 8, 9). Tot ca urne s-au folosit vase mijlocii, tipul patru, cu corpul bombat, fără să aibă gura profilată (fig. 12/A, 3), sau chiar vase de dimensiuni mici de aspect globular (fig. 12/A, 7). Vasele folosite ca urne sînt lecrate din pastă cu puține impurități, aparținînd categoriei fine, dar nu lipsesc nici cele modelate neglijent din pastă cu foarte multe impurități. Drept capace (fig. 12/B) s-au folosit, în mare majoritate a cazurilor, străchini de forme și dimensiuni diferite. Merită să fie menționat în mod special frumosul exemplar de străchină lobată folosită drept capac în mormântul 5. Se întîlesc apoi străchini puțin adînci (fig. 12/B, 3) și străchinile obișnuite cu gura ușor profilată și destul de adînci (fig. 12/B, 4—5). De obicei străchinile-capac sînt foarte îngrijit lucrate și sînt bogat ornamentate. Există însă

¹¹ Pe lângă necropola de la Ocna Sibiului cunoscută mai de mult și despre care se relatează că ar fi avut 14 urne (G. D. Teutsch, *Korbl.*, I, 1878, p. 94), I. Paul a dezvelit, în anul 1962, un cimitir aparținînd aceleiași culturi la Sibișeni, com. Vinul de Jos, jud. Alba. El este alcătuit din 43 de morminte,

dintre care 41 de incinerare cu urnă, unul de înhumare în poziție ghemuită, iar un al doilea de înhumare a aparținut unui copil și s-a găsit sub un mormînt de incinerare. Informații I. Paul, cărui îi mulțumim și pe această cale.

¹² G. D. Teutsch, *op. cit.*, p. 94; informații I. Paul.

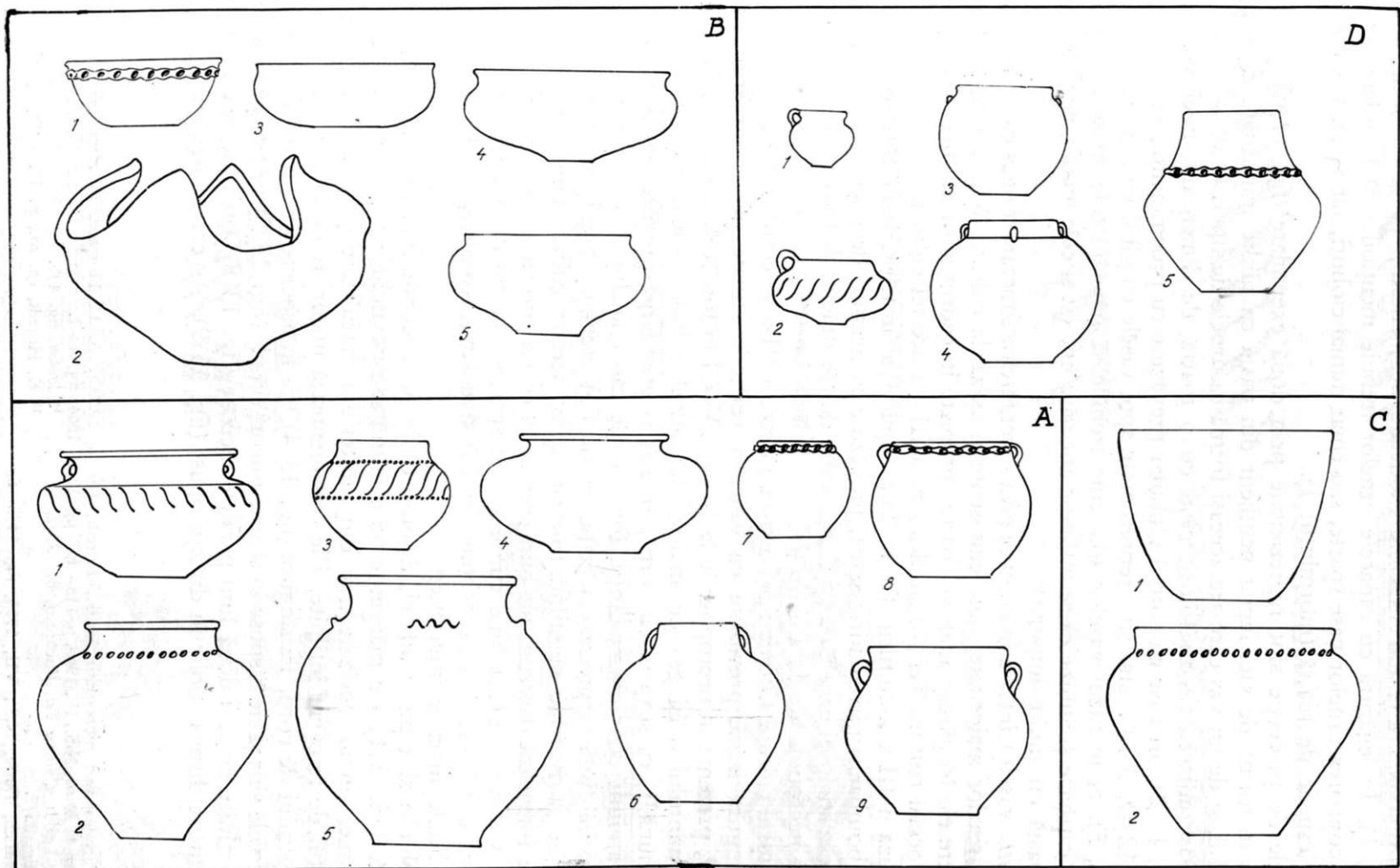

Fig. 12. — Formele vaselor descoperite în cimitirul de la Bistrița. A, urne; B, capace; C, vase protectoare; D, vase adiacente.

două excepții constituite din străchini modelate neglijent din pastă cu multe impurități (fig. 12/B, 1). În legătură cu capacele urnelor trebuie menționat că în unele cazuri s-au folosit la acoperirea urnelor vase sparte, sau chiar numai cioburi, iar o urnă a fost acoperită cu o lespede de piatră (mormintul 1).

Vasele de protecție sînt reprezentate prin două exemplare (fig. 12/C). Este vorba de un vas în formă de sac, lucrat neglijent din pastă cu multe impurități, descoperit în mormintul 8, și de un vas care are aceeași formă ca urnele de tip 1.

Ca vase adiacente s-au folosit cești cu o toartă, de dimensiuni mici sau mijlocii (fig. 12/D, 1—2), ori vase cu corpul globular prevăzute cu proeminente, sau cu cîte patru torți (fig. 12/D, 3—4). Mai sînt reprezentate apoi vasele cu gîtul lung și gura neprofilată (fig. 12/D, 5). Și în cazul vaselor adiacente trebuie să repetăm cele spuse în legătură cu urnele sau capacele și anume că se întîlnesc arit vase fine cît și cele lucrate neglijent, modelate din pastă cu multe impurități.

Formele vaselor intrate în compunerea inventarelor funerare a necropolei de la Bistrița sînt, în marea lor majoritate, bine cunoscute în așezările culturii Wietenberg-Sighișoara¹³. Unele dintre ele își găsesc analogii foarte apropiate în cadrul altor culturi ale epocii bronzului, în special cultura Tei și mai ales faza a III-a a acestei culturi.

În faza a III-a a culturii Tei întîlnim tipul 1 al urnelor de la Bistrița caracterizate prin corp bombat și gît cilindric scurt, prevăzute cu grupuri de mici butoni conici¹⁴. Tot aici își găsesc analogii urnele de tip 2, ori unele dintre străchinile folosite pentru acoperirea urnelor în necropola de la Bistrița¹⁵.

În cadrul culturii Otomani, și anume în faza a III-a a acestei culturi, întîlnim ceștile scunde cu gura largă, prevăzute cu caneluri verticale situate pe circumferința maximă a vasului¹⁶, prezente în necropola de la Bistrița. Vasul în formă de sac folosit la protejarea urnei mormintului 8 își găsește analogii în cadrul culturii Noua, unde el constituie o formă comună¹⁷, ca și vasul cu corp globular și gura largă prevăzut cu două torți¹⁸.

Am amintit doar cîteva dintre formele ale căror analogii ni se par mai semnificative și care ne ajută la precizarea etapei culturii Wietenberg-Sighișoara căreia îi aparține necropola de la Bistrița, neglijînd formele tipice acestei culturi bine cunoscute, sau pe acelea care formează oarecum un bun comun în epoca bronzului pe spații largi.

Ornamentarea este cea bine cunoscută și specifică culturii¹⁹. Ca elemente decorative se utilizează canelurile, proeminențele, briuri alveolare, alveolele, liniile incizate, ștampilarea și liniile incizate intermiuente.

Canelurile sînt puțin adînci, dispuse oblic pe circumferința maximă a vasului. Ele sînt simple (fig. 13/1) sau mărginite pe o latură sau pe ambele laturi cu cîte o linie alcătuită din mici cercuri incizate, sau din impresiuni patruletate (fig. 13/2—3), dispuse în șiruri, destul de frecvent întîlnite. Ele ornamează uneori buza vasului, sau delimitează separarea gîtului de corp, fie singure (fig. 13/4), fie în asociere cu alte motive decorative.

Alveolele sînt și ele dispuse în șiruri, uneori simple (fig. 13/7) așezate pe gîtul vasului, alteori mărginite de cîte două linii paralele incizate (fig. 13/8), ori în asociere cu grupuri de linii adîncite dispuse oblic în direcții opuse (fig. 13/9). Alveolele mai sînt întîlnite apoi

¹³ Pentru aceasta vezi monografia lui K. Koredt, *Die Wietenbergkultur, in Dacia*, N.S., IV, 1960, p. 115—127, fig. 12.

¹⁴ Vezi V. Leahu, *Cultura Tei*, București, fig. 25/2.

¹⁵ *Ibidem*, fig. 25/7.

¹⁶ I. Ordentlich, *Dacia*, N.S., VII, 1963, fig. 14/5—6.

¹⁷ Cf. A. C. Florescu, in *Arheologia Moldovei*, II—III, 1964, fig. 4—7.

¹⁸ *Ibidem*, fig. 4/5.

¹⁹ K. Koredt, *op. cit.*, p. 115—118, fig. 5—9.

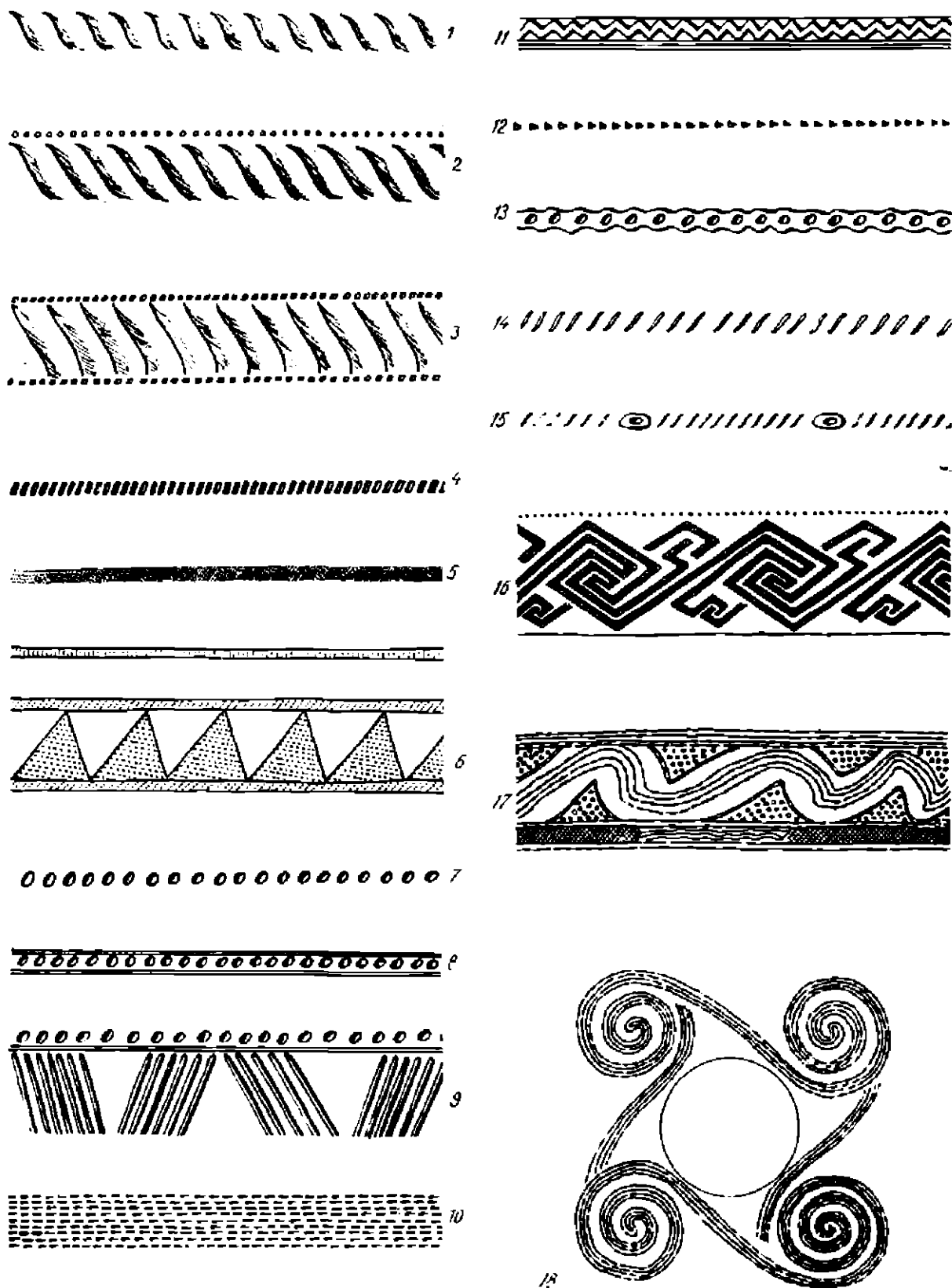

Fig. 13. — Repertoriul ornamentelor de pe ceramica cimecului de la Bistrița.

pe briuri în relief (fig. 13/13). Asemenea ornamente sînt așezate imediat sub buza vasului, sau la baza gîtului.

Foarte frecvente sînt motivele realizate cu ajutorul unei roțițe dințate sau ștampile. Cu aceasta s-au făcut benzi simple, plasate pe muchia buzei (fig. 13/5), ori s-au umplut motive geometrice mai complicate ca triunghiuri (fig. 13/6) sau meandre relizate uneori din mici linii incizate hașurate (fig. 13/6).

Liniile intermitent incizate sînt și ele frecvent întîlnite. Cu ajutorul lor se realizează benzi simple care decorează în special vasele de mici dimensiuni (fig. 13/10) sau intră în compunerea ornamentelor complicate meandrice ori spiralice (fig. 13/17—18).

Pe lângă ornamentele ștampilate amintite deja, mai trebuie menționate două rînduri de triunghiuri mari opuse care alcătuiesc între ele o bandă în zigzag reliefată (fig. 13/11). Asemenea ornamente se întîlnesc pe suprafața buzei vaselor mari. Mici triunghiuri ștampilate dispuse în șituri apar uneori izolat (fig. 13/12) sau intră în compunerea unor decoruri mai complicate.

Ne-au mai rămas de amintit proeminențele și liniuțele oblice incizate. Proeminențele apar numai pe ceramica rudimentară, ca butoni conici plasați la linia de separare a gîtului de corpul vasului sau ca butoni aplatizați prevăzuți cu cîte o alveolă. Butonii alveolați sînt uniți între ei prin șiruri de liniuțe oblice incizate (fig. 13/15), aplicate pe corpul vasului (fig. 13/14) sau pe briie în relief.

Ornamentele de bază ale ceramicii fine descoperite în necropolă sau în așezare rămîn spirala și meandrul uneori deosebit de decorative.

Încadrarea cronologică a necropolei de la Bistrița se poate face numai pe baza ceramicii, din lipsa oricărui inventar metalic. În ultima vreme, pe baza săpăturilor de la Derșida, K. Horedt²⁰ a putut stabili pentru materialul unei secțiuni trei faze ale culturii Wietenberg-Sighișoara. Pe această bază, N. Chidioșan, conducătorul săpăturilor, a clasificat stratigrafic și statistic întregul material al stațiunii²¹. Toate considerațiile făcute urmează să fie verificate și în alte așezări, pentru a putea fi considerate criterii valabile și definitive pentru periodizarea culturii Wietenberg-Sighișoara, mai cu seamă că așezarea de la Derșida se găsește la periferia ariei de răspîndire a acestei culturi²².

La Derșida s-a putut stabili că abia în faza a III-a apare tehnica de ornamentare cu impresiuni dințate și motivele meandrice. Tot în faza a III-a se definitivează strachina cu buza lobată²³. Deoarece la Bistrița întîlnim atît tehnica de ornamentare cu impresiuni dințate, cît și motivele meandrice și strachina cu buza lobată pe deplin constituită, putem presupune că necropola și așezarea de la Bistrița aparțin fazei tîrzii din evoluția culturii Wietenberg-Sighișoara²⁴ corespunzînd celei de a III-a faze stabilite pînă acum pe baza stratigrafiei de la Derșida.

Pentru o încadrare tîrzie a necropolei de la Bistrița pledează, pe lângă cele arătate, și faptul că unele forme își găsesc analogii în faza a III-a a culturilor Otromani și Tei, precum și folosirea cu exclusivitate a ritului de incinerare²⁵. Deocamdată nu se pot fixa cu

²⁰ K. Horedt, *Problema ceramicii din perioada bronzului evoluat în Transilvania*, în *Studii și comunicări*, Sibiu, 1967, p. 137—153.

²¹ N. Chidioșan, *Cronologia culturii Wietenberg în lumina săpăturilor de la Derșida*, comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune științifică a muzeelor, București, 27—29 decembrie 1965. Manuscrisul comunicării ne-a fost pus la dispoziție de către autor, căruia îi mulțumim și pe această cale.

²² K. Horedt, *op. cit.* și N. Chidioșan, *op. cit.*

²³ *Ibidem.*

²⁴ Pentru încadrarea cronologică a culturii Wietenberg-Sighișoara vezi I. Nestor, în *Istoria României*, vol. I, București, 1960, p. 107—108; K. Horedt, în *Dacia*, N.S., IV, 1960, p. 128—137; D. Popescu, în *JCIV*, 17, 1966, 3, p. 563 și urm.

²⁵ În raportul preliminar (*Materiale*, VII, p. 149) formulam ipoteza că necropola de la Bistrița ar aparține unei faze de început a culturii Wietenberg, ipoteză ce s-a dovedit a fi neîntemeiată.

destulă certitudine limitele cronologice ale fazei a III-a a culturii Wietenberg-Sighișoara. Pentru limita superioară există indicii stabilite pe baza ceramicii de tip Otomani descoperită la Derșida. Rămâne deschisă problema dacă culturile Wietenberg-Sighișoara și Otomani se termină o dată cu bronzul mijlociu, sau dacă ele continuă și în bronzul evoluat²⁶. În legătură cu această problemă, K. Horedt a formulat două ipoteze și anume că apariția culturii Noua în Transilvania, la începutul bronzului evoluat, a determinat sfârșitul culturii Wietenberg-Sighișoara, ori că cele două culturi coexistă pînă la începutul bronzului târziu, rămînînd să se vadă în ce măsură intervin în Transilvania influențe ale ceramicii mormintelor tumulare²⁷. Necropola de la Bistrița pare să sprijine cea de-a doua ipoteză. Prezența unor forme de vase tipice pentru cultura Noua în cadrul necropolei bistrițene pledează pentru coexistența în timp a celor două culturi și, deci, pare verosimilă părerea lui M. Rusu conform căreia durată de existență a culturii Wietenberg-Sighișoara se prelungește pînă la sfârșitul epocii bronzului²⁸.

În încheiere, citeva cuvinte în legătură cu determinările antropologice. S-au putut face determinări la un număr de 23 de morminte. Dintre acestea, 11 aparțin unor adulți, 5 unor adolescenți și 7 morminte sînt de copii. Repartizarea pe vîrstă a mormintelor de la Bistrița ne arată că media de viață a oamenilor din epoca bronzului era foarte scăzută. Numărul mormintelor de copii și adolescenți întrece pe cel al maturilor.

LA NÉCROPOLE D'INCINÉRATION APPARTENANT À LA CIVILISATION DE WIETENBERG-SIGHIȘOARA DE BISTRIȚA

RÉSUMÉ

Pendant les campagnes de fouilles de 1958 et 1962, on a découvert à Bistrița (dép. de Bistrița-Năsăud) une nécropole d'incinération à urne appartenant à la civilisation de Wietenberg-Sighișoara, de l'âge du bronze.

Du fait d'avoir été enterrées à petite profondeur, la plupart des urnes, ont été détruites par les travaux agricoles. Aussi, des 38 tombes mises au jour, seulement quelques-unes n'étaient pas bouleversées ayant comme mobilier funéraire une urne recouverte le plus souvent d'une écuelle-couvercle et un ou deux vases. Rarement, cette urne était introduite dans un autre vase, de protection, et l'écuelle-couvercle était alors remplacée par des tessons ou par des dalles en pierre. Les urnes contenaient des fragments d'os humains calcinés, de la cendre et des charbons, et dans un seul cas, on a découvert à part les vases céramiques une fusaïole en terre cuite. Les pièces en métal ou en os font défaut. Le lieu de crémation n'a pu être identifié.

La céramique qui composait le mobilier funéraire peut être rangée en deux grandes catégories, à savoir, une céramique travaillée négligemment à la main dans une pâte contenant de nombreuses impuretés et une céramique fine, soigneusement modelée et richement décorée.

En tant que formes, les urnes peuvent être groupées selon quatre types principaux (fig. 12/A).

Le premier type comprend des urnes de grandes dimensions, hautes, à corps bombé et à large embouchure; le second, des vases trappus, à embouchure large et à deux anses; le troisième, des vases en forme d'amphores et, finalement, le quatrième, des vases moyens, aux corps bombés, sans avoir l'embouchure nettement profilée.

En matière de décor, les méandres et les spirales sont prédominantes; on rencontre pourtant aussi les cannelures, les proéminences, les alvéoles, les bandes en relief alvéolés et les motifs estampillés.

²⁶ K. Horedt, *Problema arancii...*; I. Ordentlich, in *Dacia*, N.S., VII, 1963, p. 135-138.

²⁷ K. Horedt, *op. cit.*

²⁸ M. Rusu, in *Arheologia Moldavi*, II-III, 1964, p. 246-248, și nota 36.

A environ 400–500 m on a pu identifier aussi l'établissement à cette nécropole. La céramique provenant de cet établissement est tout à fait identique à celle de la nécropole, et les habitations étaient de surface.

Étant donné que les objets en métal font défaut, l'encadrement chronologique de la nécropole et de l'établissement ne peut se faire que sur la foi de la céramique et du rite funéraire.

Certaines formes de la céramique de Bistrița trouvent des analogies dans les phases III des civilisations d'Otoman et de Tei.

Ce dernier temps on a pu établir sur la foi des données stratigraphiques et stylistiques, trois phases de la civilisation de Wietenberg-Sighișoara. Selon toute apparence, la nécropole et l'établissement de Bistrița appartiennent à la dernière phase de celle-ci. Toutefois, le problème de la fin de cette civilisation reste ouvert, car on ne peut encore préciser si elle s'achève en même temps que la phase moyenne du bronze ou bien si elle continue jusqu'au début du bronze tardif. Un indice en faveur de cette dernière hypothèse serait les formes des vases, spécifiques de la civilisation de Noua, découverts à Bistrița.

L'analyse anthropologique des ossements a permis de constater que des 23 tombes, 11 appartiennent à des adultes, cinq à des adolescents et sept à des enfants. Cette répartition selon l'âge nous indique que la moyenne de longévité de la société de l'âge du bronze était très basse, car le nombre des tombes d'enfants et d'adolescents dépasse celui des adultes.

La nécropole de Bistrița, est l'une des rares nécropoles appartenant à la civilisation de Wietenberg-Sighișoara, découvertes jusqu'à présent en Transylvanie et la première à avoir été publiée entièrement.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Plan général des fouilles. 1, forêt; 2, terrain agricole; 3, tranchées de 1958; 4, chemin vicinal; 5, tranchées de 1962.

Fig. 2. — Plan de la tranchée A. 1, tombes de l'âge du bronze; 2, céramique féodale.

Fig. 3. — Vase féodal (XIVe–XVe siècles) découvert dans la superficie A.

Fig. 4. — Plan des superficies B, C, D. 1, tombes de l'âge du bronze; 2, céramique féodale; 3, objets en fer de l'époque féodale.

Fig. 5. — Coupe de la paroi sud de la tranchée II; 1, couche actuelle, humus; 2, couche jaune à gravier; 3, couche compacte de gravier.

Fig. 6. — Mobilier de la tombe n° 5. 2, vase-urne; 1, 3, écuelles-couvercles.

Fig. 7. — Tesson provenant de l'établissement.

Fig. 8. — 1, vase-urne de la tombe n° 1; 2, vase-urne de la tombe n° 4; 3, vase-urne de la tombe n° 5; 4, mobilier funéraire de la tombe n° 6; 5, fragments de l'urne de la tombe n° 7.

Fig. 9. — 1, mobilier funéraire de la tombe n° 8; 2, vases de la tombe n° 13; 3, mobilier funéraire de la tombe n° 14; 4, urne de la tombe n° 16; 5, urne de la tombe n° 19.

Fig. 10. — 1, vase du mobilier de la tombe n° 22; 2, mobilier funéraire de la tombe n° 23; 3, mobilier funéraire de la tombe n° 24; 4, écuelle-couvercle de la tombe n° 25.

Fig. 11. — 1, mobilier funéraire de la tombe n° 31; 2, urne de la tombe n° 32; 3, écuelle-couvercle de la tombe n° 33; 4, urne de la tombe n° 36; 5, mobilier funéraire de la tombe n° 38.

Fig. 12. — Formes des vases découverts dans la nécropole de Bistrița. A, urnes; B, couvercles; C, vases de protection; D, vases du mobilier.

Fig. 13. — Répertoire des ornements de la céramique découverte dans la nécropole de Bistrița.